

dr hab. Robert Kulski, prof. UŁ
Katedra Postępowania Cywilnego II
Uniwersytet Łódzki

Recenzja
rozprawy doktorskiej mgra Arkadiusza Brodziaka
pt. „Udział osób trzecich w postępowaniu egzekucyjnym”

Problematyka objęta tematem przedstawionej mi do recenzji rozprawy doktorskiej Pana mgra Arkadiusza Brodziaka jest uwikłana w wiele bardzo zróżnicowanych instytucji sądowego postępowania egzekucyjnego, a przy tym wysoce aktualna. Rozważania Autora na temat udziału (statusu prawnego) osób trzecich w tym postępowaniu ukazują całą skalę skomplikowania jurydycznego analizowanych w pracy zagadnień. Jednocześnie kwestia udziału osób trzecich w sądowym postępowaniu egzekucyjnym należy niewątpliwie do bardzo istotnych zagadnień procesowych nie tylko dla nauki prawa postępowania cywilnego, ale i praktyki. Wskazana tematyka, ze względu na swoje znaczenie, różnorodność i kontekst teoretyczny, z całą pewnością może stanowić przedmiot badań naukowych na poziomie rozprawy doktorskiej. Wprawdzie w polskiej literaturze prawa postępowania cywilnego problematyka udziału (statusu prawnego) osób trzecich w postępowaniu cywilnym była przedmiotem zainteresowania naukowego, jednakże zasadniczo wyłącznie w sferze procesu cywilnego (zob. w szczególności K. Dróżdż-Chmiel, *Status prawny osób trzecich w procesie cywilnym*, Warszawa 2019, *passim*; P. Rylski, *Udział osób trzecich w procesie cywilnym — perspektywa kodyfikacyjna*, [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach-Kocierzu (26–29 września 2013 r.)*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014, s. 103-154). W literaturze tego prawa brak jest natomiast całościowego i systematycznego opracowania poświęconego problematyce zakreślonej tematem recenzowanej pracy.

Przystępując do oceny rozprawy doktorskiej Pana mgra Arkadiusza Brodziaka w pierwszej kolejności należy odnieść się do tytułu tej rozprawy. Tytuł „Udział osób trzecich w postępowaniu egzekucyjnym” sugeruje, że przedmiotem badań będzie udział osób trzecich zarówno w postępowaniu egzekucyjnym w sprawach cywilnych, jak i w postępowaniu

egzekucyjnym w administracji. Treść pracy całkowicie pomija jednak wątki z postępowania egzekucyjnego w administracji, na oznaczenie którego używa się w ustawodawstwie nazwy „administracyjne postępowanie egzekucyjne”. Jeśli zaś chodzi o postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, na określenie którego używa się często nazwy „sądowe postępowanie egzekucyjne”, rozważania powinny objąć trzy rodzaje tego postępowania, a mianowicie postępowanie klauzulowe, właściwe postępowanie egzekucyjne i postępowanie podziałowe. Tymczasem należy stwierdzić, że rozprawa doktorska Pana mgra Arkadiusza Brodziaka poświęcona jest zagadnieniom dotyczącym osób trzecich we właściwym postępowaniu egzekucyjnym. Wprawdzie Autor wyjaśnił, że w tematyce pracy nie mieści się postępowanie klauzulowe, jednakże uczynił to dopiero na s. 62 w przypisie nr 306. W recenzowanej pracy nie dostrzeżono szerszych uwag dotyczących udziału osób trzecich w postępowaniu podziałowym. W rezultacie należy zgłosić zastrzeżenia co do zgodności tytułu rozprawy doktorskiej z zakresem rozważań (badań) prowadzonych przez Autora w tej rozprawie. Właściwym byłoby posłużenie się w tytule rozprawy sformułowaniem „w sądowym postępowaniu egzekucyjnym” i sprecyzowanie we wprowadzeniu zakresu badań wyjaśniając czytelnikowi zawężenie rozważań na temat udziału osób trzecich do właściwego postępowania egzekucyjnego.

Ogólna ocena struktury pracy wypada pozytywnie. Jest ona podyktowana przyjętym przez Pana mgra Arkadiusza Brodziaka określeniem katalogu „osób trzecich”. Należy uznać ją za prawidłową i dopasowaną do zakresu podjętych rozważań. Autor podzielił rozprawę na pięć rozdziałów poprzedzonych wprowadzeniem. Całość zamyka zakończenie, stanowiące zwartą syntezę wyników badań. Rozprawa zawiera także wykaz skrótów, bibliografię i wykaz orzeczeń. We wprowadzeniu Autor określił zasadnicze zadanie i cel pracy, a mianowicie ustalenie pojęcia i zakresu podmiotowego osoby trzeciej, jej pozycji prawnej oraz roli w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. W rozdziale pierwszym przedstawiona została problematyka podmiotów i przedmiotu postępowania egzekucyjnego. W tej części rozprawy Autor omówił również istotę, cel i funkcję postępowania egzekucyjnego oraz zwrócił uwagę na potrzebę dystynkcji między pojęciem egzekucji a pojęciem postępowania egzekucyjnego. Rozdział drugi zawiera węzłowe kwestie dotyczące systematyki osób trzecich na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego. Autor wyróżnił trzy kategorie osób trzecich (s. 86-87), a mianowicie osobę trzecią *sensu stricto*, osoby trzecie *ipso iure* i osoby w podwójnej roli (jednocześnie w roli osoby trzeciej i dłużnika). Ponadto przedstawiono zagadnienie udziału osób trzecich w postępowaniu egzekucyjnym na tle zasad tego postępowania. Kolejne rozdziały poświęcone zostały omówieniu poszczególnych kategorii (grup) osób trzecich. W rozdziale

trzecim przedstawiono problematykę osoby trzeciej *sensu stricto*. Rozdział czwarty obejmuje zagadnienia dotyczące pozycji prawnej osoby trzeciej *ipso iure* w postępowaniu egzekucyjnym, zaś ostatni, piąty rozdział – pozycji prawnej osoby w podwójnej roli.

Przyjęty w pracy układ materii, oceniany przez pryzmat definicji osoby trzeciej wypracowanej przez Autora, jest w zasadzie właściwy i daje możliwość przedstawienia całokształtu tematyki pracy. Należy jednak zaznaczyć, że tytuły poszczególnych jednostek systematycznych nie zawsze są właściwie sformułowane (zredagowane). Dotyczy to np. tytułów punktu 3.6. na s. 181 („Odpowiedzialność”) bądź punktu 3.7. na s. 184 („Wynagrodzenie”), które są lakoniczne. Wypada również odnotować, iż podsumowania niektórych jednostek są zbyt ogólne, zawierają sformułowania tajemnicze i przez to niezbyt jasne.

Pan mgr Arkadiusz Brodziak w sposób pełny i sumienny zapoznał się ze stosunkowo obszernym materiałem piśmienniczym dotyczącym obranego tematu i dość umiejętnie go wykorzystał, czyniąc to z należytą dozą krytyki zwłaszcza w wypadkach istniejącej rozbieżności poglądów. Autor wykazuje przy tym bardzo dobrą, ogólną wiedzę teoretyczną z zakresu prawa postępowania cywilnego, a w szczególności sądowego postępowania egzekucyjnego. Treść pracy jest niewątpliwie wynikiem dokładnego zebrania materiału naukowego i dojrzałych przemyśleń.

Praca napisana jest zasadniczo metodą dogmatyczno-prawną, którą Autor posługuje się w sposób właściwy, nienasuwający istotnych zastrzeżeń. Ze względu na dogmatyczny charakter rozprawy wybór tej metody należy uznać za właściwy. Poszczególne tezy pracy są uzasadnione zgodnie z zasadami wykładni prawa. Zaprezentowany przez Autora warsztat naukowy należy ogólnie ocenić pozytywnie. Sposób rozumowania jest jasny i logiczny. Poglądy innych autorów przedstawione zostały w sposób rzetelny. Autor w szerokim zakresie korzysta z orzecznictwa sądowego, w tym przede wszystkim z orzecznictwa Sądu Najwyższego. Należy przy tym zaznaczyć, że zbędne było powtarzania przez Autora w przypisach danych orzeczenia, które wskazał w tekście (por. np. s. 147). Wystarczyło zatem umieścić w tekście datę wydania orzeczenia i sygnaturę akt, zaś w przypisie podać jedynie miejsce opublikowania orzeczenia. Pan mgr Arkadiusz Brodziak dość umiejętnie posługuje się aktualnym materiałem piśmienniczym, jednakże niestety zbyt często stroni przy tym od własnej jego oceny. W niektórych aspektach brakuje zatem zajęcia przez Autora własnego stanowiska i argumentacji. Przykładem są rozważania w punkcie 6.2 (s. 46), w którym Autor zajmuje się pojęciem uczestnika postępowania egzekucyjnego. Po przytoczeniu wypowiedzi przedstawicieli nauki prawa na temat tego pojęcia, Autor stwierdza, że nie będzie odnosić się

w tym miejscu do zaprezentowanych poglądów. Jest to o tyle niezrozumiałe, że ten fragment pracy zatytułowany jest „Wyjaśnienie terminu uczestnik postępowania egzekucyjnego”, zdefiniowanie zaś pojęcia uczestnika tego postępowania jest przydatne w rozważaniach na temat kręgu „osób trzecich” w postępowaniu egzekucyjnym. Autor prowadzi swoje rozważania procesowe z szerokim uwzględnieniem zagadnień egzekucyjnych i nie unika odwoływania się do regulacji procesu cywilnego, co jest w pełni uzasadnione ścisłym związkiem prawa procesowego i egzekucyjnego w omawianym pojęciu „osoby trzeciej”. Wadą jest niewyjaśnianie przez Autora „od razu” zasadności (celowości) podjęcia niektórych wywodów (por. np. s. 104 i 109). Szkoda, że Pan mgr Arkadiusz Brodziak nie podjął się badań porównawczych z uwzględnieniem zagranicznych systemów prawnych. Rezultaty tych badań mogłyby być uzupełnieniem danych prawno-porównawczych opracowanych wcześniej przez P. Ryłskiego (*Udział osób trzecich...*, s. 104). Pewnym mankamentem jest nieprzytaczanie treści przepisów, do których Autor odwołuje się w prowadzonych wywodach bądź brak wzmianki, czego dany przepis dotyczy. Powoduje to odrywanie się od głównego toku rozumowania Autora i sięganie do tekstu ustawy procesowej. Jednocześnie należy zaznaczyć, że tam, gdzie Autor przywołuje treść przepisu, nie przytacza jej dokładnie (por. np. s. 195).

Pan mgr Arkadiusz Brodziak dobrze zidentyfikował wyłaniające się w omawianej przez niego problematyce zagadnienia procesowe i zaproponował interesujące rozwiązania. Kluczowym problemem wyłaniającym się na tle obranego tematu recenzowanej rozprawy doktorskiej jest określenie cech pojęciowych oraz kręgu „osób trzecich” występujących w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Określenie pojęcia „osoby trzeciej” w tym postępowaniu jest konieczne ze względów teoretycznych i praktycznych. Zdefiniowanie tego pojęcia pozwala odróżnić osoby trzecie od innych uczestników sądowego postępowania egzekucyjnego. Ustalenie tego, kogo należy uznać za osobę trzecią pozwala określić treść uprawnień tych osób i odpowiadających im obowiązkom oraz wyjaśnić pod jakimi warunkami uprawnienia te mogą być zrealizowane. Względy praktyczne sprowadzają się do tego, że od określenia pojęcia „osoba trzecia” zależy prawidłowe rozumienie i stosowanie odnoszących się do osób trzecich przepisów prawa procesowego.

Należy podkreślić, że wszczęcie i istnienie właściwego postępowania egzekucyjnego jest przesłanką podjęcia analizy prowadzącej do ustalenia kręgu osób trzecich. Za trafne w tym zakresie trzeba uznać przeciwstawienie osób trzecich stronom tego postępowania, tj. wierzycielowi i dłużnikowi (s. 62, 83). Stwierdzenia tego, w kontekście określenia kręgu osób trzecich we właściwym postępowaniu egzekucyjnym nie można jednak uznać za zadowalające. Stanowi ono jedynie punkt wyjścia do głębszych badań nad pojęciem osoby trzeciej i określenia

katalogu tych osób w tym postępowaniu. Zdaje się jednak, że Autor za bardzo przywiązał się do tego stwierdzenia, co przełożyło się na uznanie (wszystkich) podmiotów niebędących stroną właściwego postępowania egzekucyjnego za osoby trzecie (por. s. 80). Podążając za tym stwierdzeniem Autor uznał nawet kuratora (chodzi o kuratora dla dłużnika lub wierzyciela) za osobę trzecią (s. 86 i 188). Tymczasem przeciwstawienie, o którym mowa wcześniej, powoduje, że za osobę trzecią nie można uznać przedstawiciela ustawowego (ani pełnomocnika procesowego), który dokonuje czynności procesowych za stronę. Problematyczne jest również traktowanie biegłych jako osób trzecich (s. 86), skoro przepis art. 357 § 4 *ab initio* k.p.c. wyraźnie odróżnia (wyszczególnia) świadka, biegłego i osobę trzecią.

Przepisy prawa postępowania cywilnego nie dostarczają wprost elementów koniecznych do określenia cech pojęciowych osób trzecich. W badaniach nad pojęciem osoby trzeciej konieczne jest odwołanie się do semantyki językoznawczej, a także uwzględnienie przepisów k.p.c. posługujących się tym pojęciem (w części trzeciej k.p.c. jest ponad 20 takich przepisów). W badaniach tych celowe jest również uwzględnienie przepisów k.p.c., które posługują się innymi określeniami na oznaczenie osób trzecich nieuczestniczących w postępowaniu cywilnym (por. art. 75, 76, 194-196, 365 § 1 *in fine* k.p.c.). Pobieżne badania brzmienia tych przepisów pozwalają na wyróżnienie dwóch grup „osób trzecich” we właściwym postępowaniu egzekucyjnym. Z jednej strony należy wyróżnić osoby, które nie są stronami postępowania egzekucyjnego, ale są z nimi bądź z przedmiotem postępowania w pewnym związku prawnym, który uzasadnia pozwanie przez te osoby stron toczącego się postępowania (art. 841 k.p.c.), złożenia skargi na zajęcie (art. 845 § 2³ k.p.c.) lub podjęcie przez te osoby innej czynności (art. 809¹ § 3 k.p.c.). Z drugiej zaś strony trzeba wskazać osoby, które pozostają w związku faktycznym z właściwym postępowaniem egzekucyjnym i mogą wziąć udział w danej czynności (por. art. 861 k.p.c., 901 § 1 k.p.c., 1046 § 5 k.p.c.). Generalnie rzecz ujmując chodzi zatem o osoby, które choć pozostają poza właściwym postępowaniem egzekucyjnym, mogą wziąć w nim pewien udział. Wówczas nasuwa się pytanie czy osoby te z chwilą „wejścia” do postępowania cywilnego i uczestnicząc w nim wciąż mają status osoby trzeciej. Łatwo to dostrzec np. na tle przepisu art. 76 k.p.c. o interwencji ubocznej, czy też art. 75 k.p.c. o interwencji głównej, a także na tle osoby trzeciej z art. 841 k.p.c., która wytaczając powództwo ekscydencyjne staje się stroną procesu cywilnego (powodem). Problem ten zdaje się być szerszy. Jeśli bowiem przyjmiemy na podstawie przeciwstawienia, że inne osoby (podmioty) uczestniczące już we właściwym postępowaniu egzekucyjnym, których ustawa procesowa nie określa mianem „osoby trzeciej”, są jednak osobami trzecimi, istotne powinno być ustalenie cech uzasadniających traktowanie tych osób jako osób trzecich. Jak zaznaczono

bowiem wcześniej, nie wszystkie osoby niebędące stronami właściwego postępowania egzekucyjnego mogą być uznane za osoby trzecie. W tym zakresie podjęte przez Autora badania sprawiają uczucie pewnego niedosytu.

Strona formalna pracy nie budzi większych zastrzeżeń. Zasadniczo praca jest napisana poprawnym i komunikatywnym językiem. Nie zawsze widać tu jednak dbałość o formę wypowiedzi. Niekiedy język jest dość skomplikowany z powodu zbytniej długości zdań (zob. w szczególności s. 275, 279, 281, 284, 293) i innych usterek stylistycznych (np. na s. 43 „do jej ważności konieczne jest podjęcie jej przez”, na s. 52, 286 i 302 „przepis art. (...) mówi”, na s. 171 „przy niespełnieniu się”, na s. 180 „iż jako że”, na s. 183 „Zwrot kosztów (...) na rzecz podmiotu, który je poniósł lub które obciążają koszty”, na s. 217 „A to, zdaniem K. Korzana, powoduje”, na s. 256 „tak przedstawiona wypowiedź przedstawia”, na s. 275 „majątku objętego czynnościami egzekucyjnym”, na s. 284 „to powinno to”). Nie została w pełni przeprowadzona korekta tekstu (i tak np. na s. 30 jest „ruchomości jest własnością” zamiast „ruchomości są własnością”, na s. 151 i 152 jest „sposóbu” zamiast „sposobu”, na s. 237 jest „sprawa” zamiast „sprawia”, na s. 294 jest „byłyby” zamiast „byłby”). Praca zawiera również uchybienia redakcyjne. Zdarzają się powtórzenia tekstu (zob. w szczególności s. 65). Ponadto Autor używa sformułowania „w księdze pierwszej kodeksu postępowania cywilnego” (np. s. 63, 88, 132), które jest niedokładne. Trzeba bowiem podkreślić, że księgi wchodzi w skład dwóch części k.p.c., a mianowicie części pierwszej i części czwartej. Należało więc sprecyzować, o którą część ustawy procesowej chodzi. Skutkiem tych usterek rozprawę czyta się miejscami z pewną trudnością.

W pracy dostrzec można także uchybienia terminologiczne, które nie mają większego znaczenia. Przykładowo na s. 24 „prawomocne postępowanie”, s. 72 „ tytuł wykonawczy (klauzula wykonalności) wskazuje”, s. 131 „Ustawodawca nie wskazał w ustawie”, s. 238 i 300 „kodeksie postępowania egzekucyjnego”.

Z obowiązków recenzenta chciałbym jeszcze podnieść dwie drobniejsze uwagi dotyczące pracy. Po pierwsze, należy rozróżnić postać i formę orzeczenia sądowego. Orzeczenie danej postaci może mieć różną formę (W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 297). Dlatego należy przyjąć, że „zarządzenia”, o których stanowi przepis art. 759 § 2 k.p.c., zapadają w postaci postanowień (nie zaś - jak przyjmuje Autor (s. 56) - w formie postanowień). Po drugie, wypada odnotować, że wbrew twierdzeniu Autora wierzyciele egzekwujący to nie tylko wierzyciele, którzy złożyli wniosek o wszczęcie egzekucji (s. 66), lecz także wierzyciele, którzy przyłączyli się do

egzekucji, zob. np. art. 851, 927 § 1 k.p.c. (A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s.125).

Wskazane usterki pracy nie mają znaczenia zasadniczego. Walory recenzowanej pracy przeważają nad pewnymi niedostatkami. Praca ta stanowi w pełni samodzielne i twórcze opracowanie ważnego z punktu widzenia prawa postępowania cywilnego zagadnienia oraz wykazuje ogólną wiedzę Pana mgra Arkadiusza Brodziaka z zakresu prawa, w tym w szczególności prawa postępowania cywilnego.

Reasumując praca doktorska Pana mgra Arkadiusza Brodziaka spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) w zw. z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669 ze zm.) i może być przedmiotem dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

Łódź, 27.11.2021 r.

dr hab. Robert Kulski, prof. UŁ